

והוא שוכן שמים כסאו בירושלים, לכן אם כי במועדים דפסח ועצרת אינם שייכים כלל, אחר ימי האסיף יבואו להודות לשמו יתברך על כל הטוב אשר עשה מעת זרוע זרע עד אסוף הקציר, בירושלים, ואז יהיה היפוך מאשר היה עתה, כי רצון השי"ת יהיה שיעלו לחוג את חג הסוכות כי לא יחטיאו את ישראל בקרבתם אליהם, ולכן זאת תהיה חטאת כל הגוים בו' אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות. ודו"ק' (משך חכמה פינחס בט,טו).

דף ג

ז'על הזקן שתים מיכן ושתים מיכן. נחלקו הראשונים בזיהוי שתי הפאות שבכל צד; – לפרש"י (בפירוש התורה קדושים. וכן יש לכוון דבריו שבכאן), הכוונה לשני קצוות הזקן למעלה בלחי. [הריטב"א ותורא"ש הביאו גרסת רש"י, שהן במקום חיבור הלחי התחתונה] שהשניים קבועות בה] לצדעיים; אחת באמצע הצדעיים, ואחת כנגד חצי האוזן].

ויש אומרים בדעת רש"י, אחת למעלה (בלחי העליונה, במקום חיבורה לפאת הראש) ואחת למטה בסמוך לסנטר (עפ"י רא"ש וטור).

ויש מפרשים אחת בבליטה האחורית של עצם הלסת, תחת האוזן, ואחת למטה בסמוך לסנטר [ואילו מעלה הזקן הסמוך לאוזן – יתכן שהוא בכלל 'פאת הראש' ויתכן שאין חייבים עליו] (עפ"י ריב"ן במכות, מאירי שם בשם יש מפרשים. וע"ש בריטב"א).

ולפרוש רבנו חננאל, אחת במקום חיבור הלחי עם הצדעיים ואחת בסוף השפה. [יש מפרשים: השפה העליונה (כן כתב רבנו הלל בפירושו לתו"כ). ולפי זה ראוי שלא להעביר תער על השפם שהרי קצותיו הם פאות הזקן (עפ"י ט"ז קפא סק"ג). ויש מי שפירש כוונת ר"ח על השפה התחתונה (עפ"י צמח צדק משנה מכות כ). וע' ברמב"ם (עכו"ם יב,ח), שמוטר לגלח השפם אלא שלא נהגו ישראל להשחיתו אלא יגלח קצתו עד שלא יעכב אכילה ושתיה. ובמאירי במכות גם כן מתיר לגלחו בלא שום פקפוק].

והרמב"ם (עכו"ם יב,ז), פירש: לחי העליון [= מהפה ולמעלה. והפאה היא בליטת הלחי, כנגד נקב האוזן מתחת לעינים, והוא תחילת הזקן. עפ"י מאירי ועוד] ולחי התחתון [= בליטתו שמתחת לאוזן הנוטה מעט לאחריה, והוא כמו קרן זוית. עפ"י מאירי ראב"ד ועוד].

וכתב בשלחן ערוך (יו"ד קפא, יא – עפ"י הרא"ש. וכ"ה בריטב"א במכות): פאות הזקן הם חמשה, ורבו בהם הדעות – לפיכך ירא שמים יצא את כולם ולא יעביר תער על כל זקנו כלל. (וע' בהגר"א שהעיקר כרש"י).

אחדא דמיחייב עלה תרתי. כשגילח הכל בבת אחת [כגון בתער מעוקל וכד'] או בתוך כדי דיבור, שההתראה האחת עולה על שתיהן, ולוקה שתים משום שהפאות מחלקות – שאילו בשתי התראות אין צריך לומר, שהרי אפילו חוזר ושונה על אותו דבר עצמו לוקה על כל התראה והתראה (עפ"י תוס'; ריטב"א מכות כ ועוד).

הריטב"א במכות (כא. ד"ה נזיר וד"ה אמרו) בשם ר"י כתב שנוזר שהיה שותה יין בהפסקות והתרו בו בתחילה פעם אחת – לוקה אחת, אבל אמרו לו בתחילה 'אל תשתה אל תשתה' – לוקה על כל שתיה ושתיה, כמו באיסורים מוחלקים, ומועילה ההתראה שבתוכ"ד למעשה הראשון, ללקות על כל מעשה ומעשה. ולפי"ז נראה שיש לפרש כאן כשמשחית בזה אחר זה בהפסקות, ובהתראה אחת בתחילה שלא לגלח הפאות; לחכמים לוקה על כל אחת ואחת כבאיסורין חלוקים, ולר"א לוקה אחת שאין הפאות מחלקות. [ו'ניטלו כולן כאחת' שאמר ר"א – כלומר שלא היתה התראה על כל מעשה ומעשה].

ויש מפרשים בשתי התראות ובוזה אחר זה, אלא שעשה הכל בהמשך אחד ללא הפסקה [ורבי אליעזר האומר שלוקה אחת, סובר שהואיל ולא הפסיק באמצע, הכל מעשה אחד הוא, הגם שהיו שם כמה התראות] (עריטב"א שם בשם הרמ"ה. וע"ש בתוספתא פ"ג ובפירוש חסדי דוד).

– יש מי ששאל, מדוע לענין לאו דפאת השדה אין חייבים על כל קרן וקרן, מאי שנא מלאו ד'פאת זקנך?

ויש מתרצים משום שכתוב שם לא תכלה פאת שדך – על כילוי הקפיד הכתוב. ועוד, הלא יש שדה עגולה שאין לה פאות, מה שאין כן בוקן וראש. ועוד, לפי שכתוב לא תקפו פאת ראשכם והלא אין הקפה אלא בשתי פאות הראש, והוציאן הכתוב בלשון פאת – לחייב על כל פאה ופאה, ונלמדים זקן וראש זה מזה בהקש. אבל לענין פאת השדה אין להוציא הכתוב מפשטו (עפ"י ריטב"א ותוס' הרא"ש).

בדין איסור מקיף וניקף (עתוס'), פירוט השיטות והאופנים – מובא בנויר נז.

וכבר נשאו ונתנו רבות בכמה הלכתא גבירתא שבדברי התוס' –

בדין שליוחות לעכו"ם ולקטן; במה שכתבו להוכיח מב"מ י מדלא קאמר איש שאמר לקטן או לנכרי אקיף לי גדול – ע' שער המלך מלוה ה, יד; נתיבות המשפט קפב, א; רש"ש; חדושי בית מאיר על הש"ס; חדושי הגרנ"ט; קהלות יעקב ב, ג; בית ישי צה. אשה המקפת לקטן – מדוע לא דנו לאסור מטעם ספיית איסור בידים – ע' שער המלך הל' עכו"ם יב; חדושי רעק"א יו"ד קפא; בית אפרים יו"ד סג; פרי מגדים או"ח שמג במ"ז א; מנחת חינוך רנא, ז; בית הלוי ח"א טו; אחיעזר ח"ג פא, ו; קהלות יעקב ב, ב.

המתנה בעשה הדוחה ל"ת, כדי להימנע מעבירת הלאו – ע' בתוס' יבמות ה: ד"ה כולה, ובגליון הש"ס שם; תוס' פסחים סט. רמב"ן שבת כד: רשב"א ביצה ה: מהרש"א שבת קלב; בנין ציון לט; קהלות יעקב כאן ב, ד–ה וביבמות ה; חדושי הגר"ז בענגיס ח"ב י, ב; דבר שמואל פסחים סח: ועוד.

גילוח מצורע, האם כשר ע"י גוי או בור ואשה – ע' שער המלך הל' עכו"ם יב, א; מנחת חינוך שעג, ו בשם ר' משולם איגרא; אבני נזר יו"ד פו, ב בהגה"ה; חזון איש אה"ע קמ, י.

(ע"ב) 'לעולם ר' ישמעאל, וכי לא מחייב רבי ישמעאל לשעבר – קרבן, אבל מלקות חיובי

מחייב...' הראשונים ז"ל פרשו בכמה פנים מהו 'שתים שהן ארבע' לפי הפירוש הזה שבגמרא:

יש מפרשים: 'שתים' – שבועות דלהבא שיש בהן גם חיוב קרבן, מלבד מלקות, 'שהן ארבע' – לשעבר, שאין בהן אלא מלקות; –

או באופן דומה: שתים – להבא, שהלאו שבהן מפורש יותר בלא תשבעו בשמי לשקר דמשמע שבועה לעתיד שתהא שקר בסופה. ואילו שבועות לשעבר אינן נלמדות אלא ב'אם אינו ענין' שהואיל וכבר נאמר לא יחל דברו להזהיר על שבועת העתיד, לכך מתפרש 'לא תשבעו' אלשעבר (ריצב"א. וע' פנ"י).

וכעין זה כתב הראב"ד (מובא בראשונים) אלא שהוא מפרש לפי שהלאו כתוב גבי קרבן, משמע שמדבר אלהבא.

ויש מקום לפי זה שהנשבע על להבא ועבר על שבועתו במעשה, לוקה שתים; אחת משום 'לא תשבעו בשמי לשקר' ואחת משום 'לא יחל דברו' (עתוס' כ: ד"ה קונמות, ובלשון הראב"ד המובא ברמב"ן ובחדושי הר"ן), וכבר תמה המנ"ח (רכז) על סתימת הרמב"ם שלא הזכיר שלוקה שתים).

יש מפרשים להפך: שבועות שלשעבר עונשן מפורש יותר, דכתיב לא ינקה ה'... – אבל ב"ד של מטה מלקין ומנקין, ולכך אלו נחשבות 'אבות' (מובא ברמב"ן. וכן נקט לעיקר הריטב"א).

ועוד כתב הרמב"ן שאין המשנה עוסקת באבות ותולדות בדוקא, אלא ענין המשנה לציין שני שמות שבהם ארבעה דברים. והו

'שבועות שתיים' – לאו והן, 'שהן ארבע' – שבכל אחת יש לשעבר ולהבא. וחיובן משני שמות – שני לאוין. וע"ע יד יהודה; חדושים ובאורים.

'בשלמא אכלתי ולא אכלתי... שלא אוכל ואכל נמי... אלא אוכל ולא אכל אמאי...'. ואין לומר ששתי שבועות דלהבא לענין חיוב קרבן ושתיים שלשעבר – למלקות, שעדיין אינו דומה לשאר 'שתיים שהן ארבע' שחיובן אחד (אוצר שיטות' בהוצ' מכון ירושלים). ועוד, כיון שמצאנו גם בשבועה דלהבא מלקות, ב'לא אוכל' ואכל, שוב אין לתרץ כן, כי אז היה לו לשנות חמש, שתיים לקרבן ושלוש למלקות (שערי ציון לר"צ כהן יהונתן, מחכמי ג'רבא).

'ר' יעקב אומר: לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה לאו שאין בו מעשה'. לא שר' יעקב סובר שלא הניתק לעשה לוקין עליו – שלא מצאנו מי שסובר כן [אלא סובר שבא הכתוב ללמד שאין שורפין קדשים ביום טוב – ע' שבת כד: [ריטב"א)].

דף ד

'מראות נגעים מאי מלקות איכא... יציאות שבת מאי מלקות איכא...'. סידר קושית מראות נגעים לפני יציאות השבת, אע"פ שהשבת קודמת במשנתנו – מפני אריכות המשא-ומתן שיבוא על הקושיא מיציאות השבת, לכך דחאה לבסוף (עפ"י שערי ציון). וגם מפני שעל ידי הקושיא מיציאות השבת משתלשל מהלך הסוגיא עד שנדחה התירוץ הקודם – לכך השאיר קושיא זו לבסוף, ואילו הקדימה שוב לא היה שייך להקשות מנגעים. וכן דרך הש"ס במקומות רבים, שמשאיר הקושיא החזקה לבסוף (עפ"י תורת חיים).

'בקוצץ בהרתו'. משמע מכאן שאזהרת קציצת בהרת נאמרה רק באותם מראות המטמאים. וכמו שכתבו התוס' (וכ"כ הריטב"א והמאירי ותורי"ד שבת קלב:). ואולם משיטת רש"י (בשבת שם) נראה שאסור לקצוץ גם מראה טהור. ויש לומר לשיטתו שזה שפירשו כאן 'מראות נגעים' לענין מלקות בקציצת בהרת, זהו רק לתרץ לפי ה'סלקא דעתין', אבל לפי מסקנת הסוגיא שאין המשנה מדברת על מלקות כלל, אין הכרח לדין זה, ויש לומר שחייב גם על קציצת מראה טהור (עפ"י מנחת חינוך תקפד; שערי ציון).

עוד יש לומר שרש"י מפרש שמדובר כאן על תלישת שער לבן [או כוונה מחיה] שבזה אינו עובר אלא בארבעה מראות. וזה שנקטו 'קוצץ' לאו דוקא קציצת הנגע ממש אלא הכוונה על שם האיסור (אגרות משה – קדשים טהרות כה. ע"ש).

ויש מי שכתב לתרץ שלשיטת רש"י שני ענינים נפרדים כלולים באיסור זה: מעשה הקציצה עצמו, שענינו איסור על פעולת הקציצה גרידא, ובזה נתברו נגעים טהורים לאיסור. אמנם ענין זה אינו שייך אלא על הקוצץ ולא על הנקצץ, כי עיקר ענין האיסור הוא הפעולה. וענין נוסף נכלל באיסור זה – לטהר את המצורע מטומאתו שלא באופן המבואר בפרשת נגעים. וענין זה שייך גם על הנקצץ – כי עיקר הקפיידא הוא על הוצאה ולא על הפעולה [וכמו לענין איסורי קרחה ושריטה]. ובזה אמרו כאן שאין הנקצץ לוקה [אף אם מסייע] אלא בנגעים טמאים – שמתחר עצמו מהם (עפ"י אפיקים ח"ג כא).